

**EĞİTİM İLE SOSYAL HİZMETİN BÜTÜNLEŞMESİNİ HAZIRLAYAN KOŞULLAR VE
TÜRKİYE'DE OKUL SOSYAL HİZMETİ**CONDITIONS THAT ARE PREPARED TO INTEGRATE EDUCATION WITH SOCIAL
SERVICE AND SCHOOL SOCIAL SERVICE IN TURKEY**Dr. Adem DAĞ**

Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sakarya/Türkiye

ÖZ

Bu çalışmanın amacı eğitim ile sosyal hizmetin nasıl bütünleştiği ve okul sosyal hizmetinin nasıl doğduğunu ortaya çıkartmaktır. Günümüzde etik kuralları ve mevzuat düzenlemeleri gelişmiş ülkelerde tamamlanmış olan okul sosyal hizmetini Türkiye perspektifinden incelemektir. Okul sosyal hizmeti 1900'lü yıllarda ABD'de ziyaretçi öğretmenler olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Çocukların sosyal, bireysel, psikolojik, mental ve biyolojik sorunlarına çözüm üretebilmek ve çocukların çevreyle uyumlarını kolaylaştırabilmek amacıyla okul sosyal hizmeti ortaya çıkmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanları ekolojik teorik bakış açısı ve güçlendirme yaklaşımı ile öğrenci lehine birey ve sistem merkezli müdahaleler gerçekleştiren, sosyal hizmetin özel bilgi birikimini okul ortamına aktaran profesyonellerdir. Okul sosyal hizmetinin tarihsel gelişimi incelendiğinde yasal düzenlemeler, toplumsal ihtiyaçlar, çocukların sorunları ve çeşitliliği, mesleki bilgi birikimi; okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasında etkili olan dönemsel gelişmeler olduğu görülmektedir. Türkiye merkezi yönetim yapısına sahip bir ülkedir. Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatında okul sosyal hizmeti uzmanlarının tanımı ve görevleri açıklanmasına rağmen okul sosyal hizmetinin fiilen başlamadığı görülmektedir. Okul sosyal servislerinin kurulması ve okul sosyal hizmet uzmanlarının çalışmaya başlaması günümüzde bir gerekliliktir.

Anahtar Kelimeler: Okul Sosyal Hizmeti, Eğitim, Yasal Düzenleme, Toplumsal Problem**ABSTRACT**

The aim of this study is to integrate social service with education; to find out how school social services are born; to examine the school social service, today which has been completed in the developed countries, from the perspective of Turkey. It appears that school social services have emerged as visitor teachers in the US in the 1900's. School social services have emerged in order to be able to solve the social, individual, psychological, mental and biological problems of children and to facilitate the adaptation of children to their surroundings. School social workers are professionals who carry out individual and system centered interventions in favor of students with ecological theoretical perspectives and empowerment approaches. At the same time they transfer the special knowledge of social service to the school environment. When examining the historical development of school social services, it is seen that there are some periodic developments which are effective in the emergence of school social service. These are: legal regulations, social needs, children's problems and diversity, professional knowledge. Turkey is a country with central government structure. Although the definition of the school social service specialists and their duties are announced in the Ministry of National Education legislation, it seems that the school social service has not actually started. Establishment of school social services and the start of school social workers are a necessity nowadays.

Key words: School Social Work, Education, Legal Arrangement, Social Problem**1. GİRİŞ**

Okul sosyal hizmetinin ortaya çıkışını anlayabilmek için 1900'lü yıllarda ABD'de çocukların karşı karşıya kaldıkları toplumsal problemleri bilmek gerekmektedir. Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmetin bir alanı olarak ABD'de problemlerin (göç, okula devam zorunluluğu, çocuk işçiler, yoksulluk vb.) zirveye çıktığı bir zamanda sosyal adalet ve toplumsal eşitliği sağlayabilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanları başlangıçta ziyaretçi öğretmenler olarak anılmaya başlanmış ve birbirinden farklı onlarca değişik tanımı yapılmıştır. Bu gün ise etik standartları ve mevzuat düzenlemeleri yapılarak kurumsallaşmasını tamamlamıştır.

Tablo 1. Okul Sosyal Hizmeti

“Okul sosyal hizmeti akademik başarının önündeki birtakım engelleri ortadan kaldırabilmek amacıyla öğrencilerin faydalarına sosyal hizmet bilgi birikimi ve okul sosyal hizmeti alanının kendine has bilgi birikimi ile eğitim ortamında yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine denilmektedir (Dağ, 2017: 22).”

Tablo 2’de Dağ’ın (2017) yapmış olduğu tanımlı incelediğimiz zaman, okul sosyal hizmetinin ana amacının okul başarısını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Dünyada yüzbinlerce ilkokul, ortaokul ve lise vardır, hepsinin amacı akademik başarıdır. Hepsinde öğrencileri değerlendirmek için standart ölçme araçları kullanılmaktadır. Okul sosyal hizmeti bu akademik başarısızlığın nedenlerine karşı eğitim ve sosyal hizmetin özel bilgi birikimini kullanan bir bilgi alanıdır.

Tablo 2. Okul Sosyal Hizmet Uzmanı

“Okul sosyal hizmet uzmanı, okul ortamında öğrencilerin akademik başarılarını arttırmak için, okul takımı yıldızının bir parçası (okul sosyal hizmet uzmanı, danışman öğretmen, psikolog, hemşire, öğretmen ve okul müdürü) olan, öğrenci lehine arabuluculuk, savunuculuk, eğitmenlik, danışmalık vb. birçok rolleri yerine getiren, vaka yöneticiliği ve küçük grup çalışmaları yapan lisans eğitimi sonrası yüksek lisans eğitimi almış olan sosyal hizmet mesleğinin okul ortamındaki uygulayıcısıdır (Dağ, 2017: 21).”

Bu gün okul sosyal hizmet uzmanı birbirinden farklı bireysel kaynak beceri ve yeteneklere sahip olan çocukları okul standartları karşısında akademik başarılarını arttırmak için bir toplumsal eşitleyici konumundadır (Dağ, 2017: 18). Bu bağlamda 2006 yılında okul sosyal hizmetleri, aktif bir meslek olarak 100. yılını kutladı. Bir disiplin olarak okul sosyal hizmeti, sosyal konulara, okul sisteminin ihtiyaçlarına, sürekli eğitime ve gelişen araştırmaya, belki de diğer okul temelli disiplinlerden çok daha fazla gelişmeye devam etmektedir (Allen-Meares, 2013). Devletlerin eğitim sistemleri ve sosyal politikaları değişikliğe uğradıkça okul sosyal hizmetinde gelişmeler ve değişiklikler olmaktadır. Bu bakımdan okul sosyal hizmeti sosyal hizmetin dinamik yapıdaki bir alanı temsil etmektedir.

Okul sosyal hizmet uzmanları tarihte okul, ev ve toplum arasında ayrılmaz bir bağ olarak başlamış ve halen devam etmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları, direkt servislerin yanı sıra zihinsel sağlık müdahalesi, kriz yönetimi ve müdahalesi gibi uzmanlaşmış hizmetler ve okullara topluluğun katılımını kolaylaştırmak için yardımlar sunmaktadır (Allen-Meares, 2013). Sosyal hizmet uzmanları, okulların amaçlarının gerçekleşmesinde önemli katkılar yapmaktadır. Bu katkılar; yeterli ve güvenli eğitim-öğretim ortamı sağlamak, akademik başarıyı arttırmak, okul terklerini önlemek, devamsızlığı önlemek, akran zorbalığı ile baş etmek, madde bağımlılığı ile mücadele etmek olarak sıralanabilir (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014: 78). Okul sosyal hizmet uzmanları okulda öğrencilerin ekolojik sistemlerinden kaynaklanan ve yukarıda sıralanan tüm problemlerle sosyal hizmetin bilgi ve becerisini kullanarak müdahaleler gerçekleştiren profesyonellerdir.

Okul sosyal hizmetinin amacı öğrencilere sağlıklı bir sosyal destek sistemi sağlayarak onların akademik başarılarını arttırmak ve korumaktır. Bu amaç ise, öğrencilerde, ailelerinde ve içinde yaşadıkları sosyal çevrede değişim yaratmakla sağlanabilecek bir durumdur (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014: 80). Çok disiplinli bir ekip üyesi olarak çalışan okul sosyal hizmet uzmanları, yalnızca okula devam eden çocuklara ve ailelerine hizmet sağlamakla kalmaz, aynı zamanda rollerini, hizmetlerini değerlendirmeye devam eder ve nihai olarak örgütsel, bağlamsal ve çağdaş ihtiyaçlarını karşılamak için onları değiştirir (Allen-Meares, 2013). Okullarda psiko-sosyal ekibin önemli bir unsuru olan okul sosyal hizmet uzmanları, problemlerin kaynağında sadece öğrencinin kendisinin olmadığını, çevresini saran sistemlerin de soruna kaynak oluşturduğunu ya da çocukla çevresi arasındaki etkileşimde bir uyumsuzluk bulunduğunun bilincindedir (Özkan ve Kılıç, 2014: 399). Okulda birçok farklı görevleri yapan meslek elemanları çalışmaktadır. Öğretmen, müdür, müdür yardımcısı, psikolog, rehber öğretmen bunlardan ilk akla gelenlerdir. Okulda bir öğrenci ile problem yaşayan idareci ya da öğretmenler probleme dar bir pencereden bakarlar ve onlar için sorun öğrencidedir. Bu sorunlara neden olan öğrenci uyarı, uzaklaştırma, atılma cezası alabilir. Okul cezaları, kuralların ihlali için vardır. Fakat okul sosyal hizmet uzmanları için bir öğrencinin kuralları ihlal etmesinin altında yatan nedenler önemlidir. Bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanları zor olanı yaparlar ve problem yaşayan bir öğrenciyi çevresi içerisinde değerlendirirler.

Okul sosyal hizmeti çocukların sosyal problemleri ve eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasında yasal düzenlemeler etkili olmuştur. Okula devam zorunluluğu, genel okul hareketi ve çocuk işçilerle ilgili mevzuat okul sosyal hizmetinin doğuşunda önemli düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerle birlikte okulun standart talepleri karşısında her öğrencinin biricik ve tek olduğu aynı zamanda bireysel farklılıklar okul sosyal hizmetinde ki erken dönem faktörleridir.

Tablo 3. Okul Sosyal Hizmeti Erken Dönem Faktörleri

Erken Dönem Faktörleri	
1. Okula Zorunlu Devam Yasaları	2. Bireysel Farklılıkların Bilgisi

Kaynak: Allen-Meares, 2013

Okul sosyal hizmetinin öğrenciye ve çevresine yönelik müdahaleleri öğrencinin kendini gerçekleştirme ve topluma anlamlı katkılar sunması bakımından hayati değerdedir. Bu bakımdan okul sosyal hizmetinde bireyin çevresiyle etkileşiminden doğan problemler bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmekte, sosyal hizmetin farklı düzeylerdeki müdahaleleri ve katılımcı bir anlayışla ele alınmaktadır (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014: 80). Erken dönem okul sosyal hizmetinin gelişiminde temel etkenler; öğrencilerin okula devamının sağlanması ve çevresi içerisinde birey düşüncesinden hareket ederek bireysel farklılıkların olduğunu görmekteyiz. Okula devam problemi sosyal hizmetin temel çalışma konularından bir tanesidir. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin bireysel olarak farklı oldukları noktasından hareket eder.

2. OKUL SOSYAL HİZMETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Devlet okullarında sosyal hizmet uygulamaları 1906-1907 yılları arasında New York, Chicago, Boston ve Connecticut'taki Hartford'da misafir öğretmenlik hizmetlerinin kurulması ile tarihlenir. 1900'lü yılların başında, okul sosyal hizmet uzmanları, başka isimlerin yanı sıra, ziyaret öğretmenleri, okul danışmanları ve ev ve okul ziyaretçileri olarak biliniyordu. 1945'te ABD'li bir Büro Eğitim anketinde, okullarda sosyal hizmet uzmanlarını belirlemek için kullanılan 50 farklı başlık tespit edildi. Son zamanlarda, Louisiana'daki okul sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı bir anket, okul sosyal hizmet uzmanları için 7 farklı başlık bulunduğu görüldü (Richard & Villarreal Sosa, 2014, Akt. Shaffer ve Fisher, 2017: 7). Okul sosyal hizmeti üç şehirde bağımsız olarak başladı: New York, Boston ve Hartford. Okul sosyal hizmetlerinin geliştirilmesi okul sisteminin dışında gerçekleşti: Bu üç şehirde özel kurumlar ve sivil kuruluşlar bu çalışmayı destekliyorlardı. 1906'da "eğitim her çocuk için bir hak olarak görülmeye başlandığında okulların ve toplumların birbirine bağlanmasının önemi daha da önem kazanmıştır" (Allen-Meares, s.23, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 9). Okul sosyal hizmeti ABD'de ziyaretçi öğretmenler olarak New York, Hartford ve Boston'da başlamıştır. Okul sosyal hizmetinin bu üç ilde ortaya çıkmasının arkasında STK'ları görmekteyiz. Okul sosyal hizmetinin Asya'da ki gelişimi araştırıldığında (Örneğin: Çin, Hong Kong, Taiwan) STK'lar ve yerel yönetim kuruluşları okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasında başat rol oynadıklarını görülmektedir.

Her ülke eğitimde bütün öğrenciler için standart öğretim programları uygulamaktadır. Bireysel farklılıkları göz önüne almayan bu durum eğitimde fırsat eşitliğini engellemektedir, göç, yoksulluk, engellilik, dışlanma, madde bağımlılığı vb. sosyal problemler okul sosyal hizmeti alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Dağ, 2016: 468). Okul sosyal hizmeti genel okulların açılması, zorunlu eğitim, çocuk işçiliği mevzuatı gibi eğitimle ilgili, sosyal, politik ve ekonomik gelişmelerden evrimleşmiştir ve 1890'larda okullaşma oranı hızla arttı aynı zamanda birçok göç hareketi yaşandı. Devlet okullarının önemli etnik, ırksal ve sosyo-ekonomik çeşitliliği, eğitim, psikoloji ve zihinsel sağlık gibi alanlarda yeni bilgilerin bir araya getirilmesi ile birleşince, okullarda uzun zamandır devam eden inanç ve uygulamaları değiştirmeye zorladı. (Shaffer ve Fisher, 2017: 7). Ziyaretçi Öğretmenler uygulaması ile hedef, okul ile toplum arasında anlayışın ve iletişimin teşvik edilmesi ve okul ile ev arasında daha fazla uyum sağlayarak çocuğun eğitimini daha etkili hale getirmektir (Quinn-Lee, 2009: 9). Göç, sosyal dışlanma, yoksulluk, çocukların ağır şartlar altında çalışmaları, özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin problemleri eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olmuştur. Okul sosyal hizmeti bu fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla eğitim ortamında sosyal hizmet uygulamaları yapmak için ortaya çıkmıştır. Okul sosyal hizmeti bölgesel düzeyde ABD'de STK ve yerel yönetim kuruluşlarının desteği ile ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. Okul Sosyal Hizmetinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Gelişmeler

Genel Okul Hareketi	1830'ların ve 1840'ların ortak okul reformcuları, günümüzde pek çok formda var olan bir halk eğitimi modelini kurdu. Ortak okullar kamu tarafından finanse edildi, muhafazakâr, bürokratik, müfredat ve metotta form yavaş yavaş değişti. Devlet okulları, Amerika'nın endüstriyel devrimi için önemli olan dakiklik, standardizasyon ve rutinleştirme becerilerine katkı verdiler.
Zorunlu Katılım	İlk zorunlu devam yasası, 8-14 yaş arasındaki çocukların, en az 6 ay üst üste asgari 3 ay boyunca okula devam etmeleri gerektiği 1852'de Massachusetts tarafından kabul edildi. Zavallı çocuklar, zihinsel veya fiziksel engelli olanlar veya içeriğin önceki ustalıklarını sergileyebilecek olanlar için istisnalar yapılmıştır. 1900 yılına gelindiğinde, devletlerin üçte ikisinden fazlası zorunlu devam yasalarına sahipti ve 1918'de tüm eyaletlerde zorunlu devam tüzüğü vardı (Peterson, 1985; Richardson, 1980, Akt. Shaffer ve Fisher, 2017: 8-9).

Tablo 4. Okul Sosyal Hizmetinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Gelişmeler (Devamı)

Çocuk İşçi Mevzuatı	Endüstrinin çocuk işçilerine olan talebi muazzamdı ve 1900 yılına kadar 10-15 yaş grubundaki çocukların % 18'i istihdam edildi. 1904 yılında Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi, çocuk işçiliği tehlikelerini araştırmak ve koruyucu mevzuat için lobi faaliyetleriyle birlikte dramatik hale getirmek için örgütlenmiştir.
Göç ve Göçmenler	Güney'den Kuzey şehirlerine Afro-Amerikan göçü, Doğu ve Batı kentlerine gelen Güney ve Doğu Avrupa göçmenlerin seli ile birlikte, okul çağındaki nüfusu hızla genişletti ve toplumsal huzursuzluğu artırdı. 1880 ile 1890 yılları arasındaki göç nüfusu 5.25 milyon kişi arttı (Cohen, 1958, Akt. Shaffer ve Fisher, 2017: 8-9).
Okullarda Sosyal Yardım Çalışmaları	Bu dönemde daha önceki yaygın okul reformcularına benzer şekilde okulları yoksullukla mücadele ve suç azaltma aracı olarak görüyordu, ancak duruma yaklaşımları önemli ölçüde farklılık gösteriyordu. Yaygın okul destekçilerinin bu hedefleri sınıfta eğitim yoluyla aradı, yeni yaklaşımda ise okullar toplumsal refah işlevini genişleterek bu amaçlara ulaştı.
Eğitim ve Sosyal Hizmette Bütünleşme	Sosyal hizmet, çocuğun zihinsel ve duygusal yaşamını daha iyi anlamak ve okullarda önleme ve erken müdahale üzerinde durmak için psikoloji ve psikiyatride yeni bulgular başlamıştır. Zihinsel hijyen hareketi onlarca yıl kök salmış ve uygulamayı etkilemiştir. Eğitimciler aile ve toplumun çocuğun eğitimini etkilediğini ve akademik başarısı için, hem çocuğun entelektüel hem de toplumsal gelişimine dikkat edilmesi gerektiğinin farkına varmaya başlamıştır.

Kaynak: Shaffer ve Fisher, 2017: 8-9

1900'a geldiğinde, ABD nüfusunun % 44'ü 20 yaşından gençti. Yeteneğinin en iyisine göre, okulların büyük bir çoğunluğu sekiz ayrı sınıfa ayrılmıştı; Ancak, tek odalı okullar, 20. yüzyıla kadar kırsal topluluklarda egemen olmuşlardır (Shaffer ve Fisher, 2017: 10). 1900'lü yılların başlarında, kanuni olarak okula devam etme zorunlu hale getirildi. Ücretsiz, zorunlu eğitimin zorunlu hale getirilmesi sosyal hizmet uzmanlarının okul devamsızlığı ve düşük akademik başarıya yol açan faktörler üzerine odaklanmalarına neden oldu (Germain, 1999; Akt. Dupper, 2013: 10). Okula devam zorunluluğu yasal hale gelince, okula devam etmeyen ve devamsızlık yapan öğrencilerin durumları problem oluşturmuştur. Okula devam probleminin üstesinden gelebilmek için sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde ABD nüfusunun büyük bir bölümünün öğrenci olması ve öğrencilerin devamsızlık sorunlarının üstesinden gelinmesinde aynı zamanda çocuk işçiliği, ihmal-istismar sorunları dikkatleri okul sosyal hizmet uzmanlarının üzerine çekmiştir.

Ziyaretçi öğretmen programları 1906-1907 yıllarında dört farklı şehirde (New York, Chicago, Boston ve Connecticut'taki Hartford) başladı. New York programı, 1906 yılında çocukların ihtiyaçlarına hizmet etmek ve ev ile okul arasında daha yakın bir işbirliği gerçekleştirmek isteyen iki yerleşim evi tarafından başlatıldı. Ev ve Okul Ziyaretçileri Ulusal Konferansı, 1916'da ilk konferansını düzenledi ve ev ziyaretinde ceza ve gecikmeyi önlemek için misafir öğretmenlerin kullanımını tartıştı. (Shaffer ve Fisher, 2017: 11). 1910'larda, okul sosyal hizmet uzmanının ana rolü bir ev-okul-topluluk irtibat bürosu olmayı sürdürmektir. En önemli işlevlerden biri "çocukların okul zorluklarının altında yatan olumsuz şartların kanıtını sağlamak ve gerekli değişikliği belirtmek" (Allen-Meares, sayfa 26, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 9). Öğrencilerin problemlerini çözebilmek için sadece çocuğa değil, aynı zamanda çocuğun ailesine ve onu saran çevresine odaklanmanın zorunlu olduğu görülmektedir. Bu şekilde, çocuklara ve ailelere ulaşmada önemli bir kaynak olarak görülen okul aracılığıyla yürütülecek hizmetler ile çocuklara ve ailelere danışmanlık yapmanın gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır (Kılıç ve Özkan, 2015: 156). Okul sosyal hizmetinin başlangıcında ABD'de ev, öğrenci ve okul arasındaki ilişkinin önemi görülmüştür. Öğrencilerin devamsızlık, yoksunluk, disiplin problemlerinin üstesinden gelebilmek için okul sosyal hizmet uzmanları ev, okul ve öğrenci arasındaki ilişkide önemli roller üstlenebileceğinin farkına varılmıştır.

Ziyaretçi öğretmenlerinin birçoğu göçmenlere hizmet ettiğinden, yabancı dil becerileri büyük bir varlıktı. Kültürel hassasiyet de önemlidir: "Ziyaretçi öğretmenin, çocukların anne-babalarının, geleneklerinin ve çıkarlarının milliyetlerini bilmeleri, sempatik bir yaklaşım sergilemelerine yardımcı olabilir" (Culbert, 1921: 9 Akt. Shaffer ve Fisher, 2017: 12-13). 1920'ler, okul sosyal hizmet uzmanları için terapötik bir rolün başlangıcı oldu. Zihinsel hijyen hareketi bireysel çocuğun tedavisine verilen önemi arttırdı. Okul sosyal hizmet uzmanları sınırlı ve zor çocukları teşhis ve tedavi etmede yardımcı oldular (Quinn-Lee, 2009: 10). Okul sosyal hizmet uzmanları, çocukların göstereceği ruhsal sağlık ve davranış problemlerine yardımcı olmakta, aynı zamanda çocukların ruh sağlığı geliştirmelerinde önemli rol ve sorumluluklara sahiptirler (Kılıç ve Özkan, 2015: 166). Öğrenme güçlüğü çeken ve özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin kaynaştırma problemleri okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasında önemli bir etki yapmıştır.

Ziyaretçi öğretmenin öğrencilere oranı, sıklıkla verilebilecek hizmetlerin derinliğini ve genişliğini tanımlar. Oppenheimer'in (1925) çalışmaları, bir ziyaretçi öğretmenin yıllık olarak ele aldığı vakaların sayısının 119'dan 1,175'e kadar ulaştığı; en yaygın sayı 500 çocuktur (Shaffer ve Fisher, 2017: 13). 1920'li yıllarda,

yıllık bir ziyaretçi öğretmen başına ortalama yıllık vaka sayısının 500 olması, ziyaretçi öğretmen sayısının yetersiz olduğunu göstermektedir. Bir öğretim yılının ortalama 180 iş günü olduğu düşünüldüğünde bir ziyaretçi öğretmenin günde ortalama 3 ev ziyareti yapması gerekmektedir.

Ziyaretçi öğretmenlerin, müfettiş, müdürler ve öğretmenlerle yakın temas kurmaları ve işbirliği yapmaları önerildi çünkü çocuğun ve okulun vaka planı ve değişiklikleri bu meslektaşlarının desteğini ve işbirliğini gerektiriyordu (Shaffer ve Fisher, 2017: 13). Okul ortamında okul idarecileri, öğretmenler, rehberlik servisi görevlileri ve yardımcı personel ile birlikte ziyaretçi öğretmenler bir ekip olarak çalışmaktaydılar. Öğrenci lehine müdahaleler yapabilmek için takım çalışması halinde çalışmak ziyaretçi öğretmenler için önemliydi.

Küçük ölçekli sistemlerde ve kırsal topluluklarda, vaka davaları, ziyaretçi öğretmenin kendi yeteneklerine bağlıydı. Daha büyük ilçelerde, ziyarette bulunan öğretmen, "fiziksel olarak kısıtlı" ve "engelli" çocuklar için okulla bağlantılı sağlık büroları, diş klinikleri ve yetenek programlarının yanı sıra özel programlarla işbirliği yaptı (Shaffer ve Fisher, 2017: 13). Ziyaretçi öğretmenler sadece öğrencilerin içsel, dışsal ve sosyal davranış problemlerine odaklanmakla kalmamış aynı zamanda onların fiziksel sağlık problemlerine yardım edebilmek için, sağlık kuruluşları ile işbirliği yapmıştır.

Ziyaret eden öğretmenler hem mahalle dinamikleri hem de okul sistemi hakkında bilgi sahibi oldukları için toplulukta benzersiz bir rol üstlendi. Topluluktaki ziyaret öğretmeninin çalışması, değişim için bir katalizör sağladı (Shaffer ve Fisher, 2017: 14). Ziyaretçi öğretmenler çevresi içerisinde birey teorik bakış açısıyla hareket ettiklerinden problemlerin geçici çözümlerine değil, kalıcı çözümlerine odaklandılar. Öğrencileri dezavantajlı konuma düşüren çevresel faktörleri de ele aldılar.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, tipik bir ziyaret öğretmeni "yaygınlaştı" ve programın tüm hedeflerine ulaşamadı. Koruyucu hizmetler gerekli dikkati çekmedi (Sayles & Nudd, 1925: 261 Akt. Shaffer ve Fisher, 2017: 14). 1900'lü yıllardan itibaren ziyaretçi öğretmenler yaygınlaştı fakat asıl problem öğrencileri koruyucu ve önleyici sosyal hizmet müdahalelerinin sağlanmasıydı. Bir öğrencinin problemine müdahale etmek kolay değildir. Çünkü bir öğrencinin problemi sistemsel müdahaleyi gerekli kılar, yani aile sistemi, arkadaş sistemi ve okul sistemi bunlardan sadece bazılarıdır. Problem oluşmadan alınacak koruyucu ve önleyici müdahaleler yapılması gerekmektedir.

3. YASAL DÜZENLEMELER VE OKUL SOSYAL HİZMETİ

Eğitimin yaygınlaşması, nüfusun hızla artması, artan göç hareketleri, yoksulluk, sosyal dışlanma, ırkçılık, kötü barınma koşulları, artan suç oranları, evsizlik vb. toplumsal problemler ve diğer tarafta çocuğu hayata hazırlayacak ve topluma kazandıracak olan okul, 1900'lü yıllardan itibaren ABD'de yasal düzenlemeleri zorunlu kılmıştır.

Tablo 5. Okul Sosyal Hizmeti Tarihinde Eğitimde Yasal Düzenlemeler

• "1900'lü yılların başında okula devam zorunluluğu getirildi."
• "1930'lü yıllar Büyük Bunalım yılları, okul sosyal hizmeti uzmanlarının tekrar kötü koşullarla ve öğrencilerin fiziksel gereksinimleri ile ilgilenmelerine yol açtı. 1940 ve 1950'li yıllarda okul sosyal hizmet uzmanı sayısı arttı (Freeman, 1995; Akt. Dupper, 2013: 10)."
• "1950,1960 ve 1970'li yıllarda bazı sosyal koşullar, okul sosyal hizmeti ve uygulamalarını şekillendirmeye devam etti. 1954 yılındaki Topeka Eğitim Konseyinin aldığı karar ırk temelinde farklı eğitim imkânlarının sunulmasının, hem eşitlik hem de anayasaya aykırı olduğu üzerinde durdu (Germain, 1994: 34; Akt. Dupper, 2013: 10)."
• "1964 yılındaki Sivil Haklar Kanunu, ırk, renk ya da milliyet temelinde herhangi bir ayrımcılığı yasakladı ve bu tür vakaların ortaya çıkması durumunda bunları çözmeye sorumluluğunu okul çalışanlarına verdi."
• "1965 yılındaki İlk ve Orta Öğretim Eğitim Yasası (IOEEY) düşük gelirli ailelerin çocukları için ilk ve orta öğretimi zorunlu hale getirdi."
• "1972 yılında Eğitim Reformu cinsiyet ayrımı yapılmasını yasaklayan ilk kapsamlı federal yasayı devreye soktu."
• "1974 yılında Çocuk İstismarını Önleme ve Tedavi Yasası ve Ulusal Çocuk İstismarı Merkezi'nin kurulması."
• "1974 Gençler Arasında Suç İşlemesini Önleme Yasası."
• "1975 Tüm Özürlü Çocuklar İçin Eğitim Yasası."
• "1990 yılında Tüm Özürlü Çocuklar için Eğitim Yasası olarak bilinen Özürlü Bireyler İçin Eğitim Yasası (ÖBEY) kabul edildi."
• "1994 Silahsız Okullar Yasası."
• "1997 Çocuklar için Sağlık Sigortası Programı (CSSP)."

Kaynak: Dupper, 2013: 10-14.

Tüm bu yasal düzenlemeler okul sosyal hizmet uzmanlarının klinik yetiler edinmelerini ve böylece ihtiyaç duyulan bir meslek elemanı olmalarına yardım etmiştir (Hare ve Rome, 1999: 117; Akt. Dupper, 2013: 13).

Okula devam zorunluluğu okul sosyal hizmetinin eğitimle birleşmesindeki en önemli gelişmedir. Yoksulluk ve kötü yaşam koşulları okul sosyal hizmet uzmanlarına duyulan gereksinimi arttırmış ve daha fazla okul sosyal hizmet uzmanı ihtiyacı doğurmuştur. Yıllar ilerledikçe toplumsal problemler çeşitlenmiş, ırk ve cinsiyet ayırımına yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılması ihtiyacı görülmüştür. Daha sonra çocuk istismarı, çocuk suçluluğu, engelli çocukların hakları, okulda şiddet ve sağlık sigortası ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğmuştur. 1900'lü yıllardan itibaren, çocukla ilgili toplumsal gereksinimler sonucu ortaya çıkan tüm bu mevzuat düzenlemeleri okul sosyal hizmet uzmanlarına olan ihtiyacı ve gerekliliği ortaya çıkarmıştır.

4. OKUL SOSYAL HİZMETİNDE PARADİGMA DEĞİŞİMLERİ

Paradigma bilimlerin ilerleyişini kavrayabilmemiz açısından önemli bir kavramdır. Paradigma kavramını bilim felsefesi Thomas Kuhn ortaya atmıştır. Thomas Kuhn, bilim insanları tarafından kabul edilen inançlar bütününe veya problemlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda üzerinde hemfikir olunan geleneksel yapıları paradigma adını vermiştir. Tarihte Kopernik astronomisinin, Kuhn, Newton dinamiğinin veya dalga optiğinin o zamanki bilimsel şartlar altında kabul görmüş gelenekler olduğunu ve bunların her birinin birer paradigma olduğunu ifade etmiştir (Güneş, 2003). Okul sosyal hizmeti paradigması; okul ortamında içsel, dışsal, sosyal davranış problemleri ve özel eğitim öğrencilerine karşı sosyal hizmet uygulamalarındaki kavrayış farklılaşmalarına denilmektedir. Okul sosyal hizmeti, ziyaretçi öğretmenler olarak başladığı andan (1906) itibaren, günümüze kadar ihtiyaçlar ve mevzuat düzenlemeleri ile paradigma değişimlerine uğramıştır.

Tablo 6. Okul Sosyal Hizmetinde Paradigma Değişimleri

• 1910'larda okul sosyal hizmet uzmanının ana rolü bir ev-okul-topluluk irtibat bürosu olarak devam etti. En önemli işlevlerden biri "çocukların okul zorluklarının altında yatan olumsuz şartların kanıtını sağlamak ve gerekli değişikliği belirtmek" (Allen-Meares, sayfa 26, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 9-10).
• 1920'ler, okul sosyal hizmet uzmanları için terapötik bir rolün başlangıcı oldu. Zihinsel hijyen hareketi bireysel çocuğun tedavisine verilen önemi arttırdı. Okul sosyal hizmet uzmanları sınırlı ve zor çocukları teşhis ve tedavi etmede yardımcı oldular (Quinn-Lee, 2009: 10).
• 1930'larda okul sosyal hizmet uzmanları, sorunlu çocuklar için duygusal destek sağlayarak daha özel bir role odaklanmaya devam ettiler (Allen-Meares, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 10).
• 1940'lı ve 1950'li yıllarda, okul sosyal hizmet uzmanları irtibat rolüne daha az önem verdiler ve öncelikle ödev yaklaşımına odaklandılar (Allen-Meares, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 10).
• 1960'lı ve 1970'li yıllarda okul sosyal hizmet uzmanları çeşitli roller üstlendi. Sosyal hizmet uzmanları bakış açılarını genişletmiş ve birçok farklı alanda yoğunlaşmışlardır: bireysel öğrenci, aile, toplum ve diğer disiplinlerle bir takım olarak çalıştılar. Bu dönemde okul sosyal hizmetinin odağı, bireysel çocuğun okulun ve toplumun daha geniş dünyasına doğru kaymıştır (Allen-Meares, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 10).
• 1980'lerde uygulamada birkaç önemli konu vardı. Birincisi, okul sosyal hizmeti öğrenci gruplarına (özellikle özürü çocuklar) odaklanmıştır. İkinci olarak, diğer okul personeli ile çalışmaya odaklandılar. Üçüncüsü, irtibat rolü tekrar vurgulandı. Dördüncüsü, okul politikalarında değişikliği teşvik etme rolü üzerinde duruldu. 1990'lı yıllardan günümüze kadar, mevzuat büyük ölçüde okul sosyal hizmet uzmanının rolünü belirlemektedir (Allen-Meares, 2004; Akt. Quinn-Lee, 2009: 11).

Kaynak: Quinn-Lee, 2009: 9-11.

Tablo 6 incelendiğinde; 1910 yılından itibaren okul sosyal hizmet uzmanlarının ev-okul ve topluluk irtibat bürosu görevi üstlendiği, 1920'lerden itibaren terapötik bir rol oynamaya başladığı, 1930'lardan itibaren sorunlu çocuklar için sosyal destek kaynağı oldukları, 1940/50'lerde ödev yaklaşımının ön plana çıktığı, 1960/70'lerde birey ve aile ile diğer disiplinlerle birlikte çok yönlü geniş bir perspektiften çalışmaya başlamıştır. 1980'lerden itibaren okul sosyal hizmet uzmanları irtibat kurucu rolü oynamaya başlamışlardır. Aynı zamanda 80'lerden itibaren okuldaki diğer personelle uyum içerisinde çalışma gerekliliği ve engelli öğrencilere yönelik çalışmaların ön plana çıkmasıdır.

Tablo 7. Neden Okul Sosyal Hizmetine Gerek Vardır?

• Sosyal, duygusal, kültürel ve ekonomik farklılıkların farkına varmak için.
• Evsiz öğrencileri desteklemek, öğrencilerin devam eden endişelerini gidermek, özel eğitim öğrencilerine yardımcı olmak ve risk altındaki öğrencilere ve ailelerine yardım etmek için.
• Tüm öğrencileri kapsayan olumlu bir okul ortamı geliştirmek amacıyla ev ziyaretleri, telefon görüşmeleri yapmak, okul personeli ve toplum hizmetleri ile işbirliği yapmak için.

Kaynak: <https://www.augusta.k12.va.us/cms/lib/VA01000173/Centricity/Domain/25/School%20Social%20Work%20Newsletter%202014.pdf>, Erişim tarihi: 16.10.2017

Okul sosyal hizmeti her insanın biricik olduğu temel düşüncesinden hareket eden, sosyal, ekonomik, psikolojik, fizyolojik ve kültürel farklılıkları göz önüne alarak birey ve sistem merkezli müdahaleler gerçekleştiren bir bilimdir. Standart eğitim ölçütleri ve kuralları karşısında her öğrenciyi biricik ve bireysel

olarak değerlendiren okul sosyal hizmetine gerek vardır. Her öğrenci akademik başarı için olumlu çevreye sahip değildir. Çevredeki olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve güçlü yönleri odaklanmak için okul sosyal hizmetine gerek vardır. Okul, veli, öğretmen ve öğrenci arasında iletişimi ve bağlantıyı sağlamak için okul sosyal hizmetine gerek vardır.

5. TÜRKİYE’DE OKUL SOSYAL HİZMETİ

Dünyada bir asırlık bir geçmişi olan okul sosyal hizmetinin Türkiye’de başlaması için kararlar alındığı günümüzde, uygulamanın sağlam temellere oturtularak başlaması hem sosyal hizmet mesleği hem okullar ve öğrenciler hem de ülke geleceği için önem ihtiva etmektedir (Yeşilkayalı, 2016: 148). Türkiye’de okul sosyal hizmet uygulaması hala başlamamıştır. Başka bir ifadeyle fiilen uygulamaya henüz geçilmemiştir. Bu durumun birçok sosyal, politik ve ekonomik nedenleri bulunmaktadır (Özkan ve Selcik, 2016: 1281). Gelişmiş ülkelerde okul sisteminde yer alan sosyal servislerde rehber öğretmen ve psikolog ile birlikte çalışan okul sosyal hizmet uzmanları, yer aldıkları profesyonel ekip içinde öğrencilerle etkili çalışmalar yapmaktadır. Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının okullarda aktif çalışmalarının henüz başlamaması ciddi bir eksiklik olarak görülmektedir (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2014: 80). Okul ortamında öğrencilerin çevresi içerisinde değerlendirilmesi ve güçlü yönlerinin ortaya çıkartılabilmesi için okul sosyal hizmetinin Türkiye’de başlaması gerekmektedir.

2013’de Resmi Gazete’de yayınlanan “Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nda yer alan amaçlardan bir tanesi, “Okullarda çocuk, aile ve okul yönetimi arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve şiddet gören çocukları tespit ederek psiko-sosyal yönden desteklemek amacıyla” 2016 yılına kadar “okul sosyal hizmet sistemi”nin uygulamaya geçirilmesidir (Yeşilkayalı, 2016: 136). Öğrencilerin psiko-sosyal yönden desteklenmeleri için, Türkiye’de mevcut okul ortamı artan sosyal ve ekonomik sorunların aşılabilmesi, sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için okul sosyal çalışmacısı kadrolarının oluşturulması gerekmektedir (Dağ, 2016: 469). Çocuğa yönelik, şiddet, ihmal, istismar vb. problemlerin en asgari seviyeye indirilmesi için Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim okullarında okul sosyal hizmetinin başlaması gerekmektedir.

ABD’de okul sosyal hizmetinin kuruluş aşamasında birçok yasal düzenleme yapıldığı görülmektedir. ABD örneğinde olduğu gibi Türkiye’de de bir okul reformuna ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye’de milli eğitim reformları ile okulların çocukların sadece eğitim öğretim gördüğü yerler olarak görülmesinin ötesine geçilmesi ve okullarda çocukların ruhsal ve bedensel gelişimlerinin desteklenmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir (Duman, 2014: 7). Türkiye’de yapılacak bir milli eğitim reformu ile okul sosyal hizmeti başlatılabilir.

Tablo 8. Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetine Yönelik Düzenlemeler

“17. 04. 2001 yılında/24376 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’nde “Tanımlar” bölümünde ve RAM’da çalışacak “Meslek elemanlarının görevleri” bölümlerinde kapsamlı olamamakla birlikte sosyal çalışmacıların görevleri tanımlanmaktadır. ”
“2011 yılındaki MEB özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü RAM’larda görev alacak meslek elemanlarının görev ve sorumlulukları ile ilgili yeni bir yönetmelik çalışması başlatmış ve bu süreçte birçok meslek elemanı gibi sosyal çalışmacı kadrosunda görev alacak sosyal hizmet uzmanlarının MEB’nda ve RAM’larda yapacakları çalışmalar ile ilgili olarak da üniversitelerdeki Sosyal Hizmet Bölümlerindeki bu alan ile ilgili olarak çalışan akademisyenleri katkıda bulunmaları için davet etmiştir.”
“Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın hazırladığı ve 14.11.2013 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planında (2013-2017) 2016’ya kadar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı tüm okullarda, “sosyal hizmet birimleri” kurulması kararı ifade edilmiştir.”
“Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 14-16 Mayıs 2014 tarihlerinde gerçekleştirilen 6. Aile Şurasında alınan “Okul Sosyal Hizmeti başlatılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır” kararı alınmıştır.”
“Milli Eğitim Bakanlığının 2015 yılı “Merkez ve Taşra Teşkilatı Unvan Değişikliği” sınavı kılavuzuyla, 2015 yılı Şubat ayında unvan değişikliği yoluyla 600 Sosyal Çalışmacı görevlendirileceği ilanına çıkmıştır.”

Kaynak: Duman, Dölek, Gökçearslan-Çiftçi, Karakuş ve Aktan, 2014: 13-14.

2001 yılı itibarı ile Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatına giren okul sosyal hizmeti bu gün, tanımda geçen Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri bünyesinde fiilen başlamamıştır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının görevleri, Rehberlik ve Danışma Servisinde çalışan psikolog ya da rehber öğretmenden çok farklıdır. Bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanları için ayrı bir birim “okul sosyal servisi” oluşturulması gerekmektedir. Çünkü okul sosyal hizmet uzmanlarının rehber öğretmen ve psikolog ile birlikte aynı serviste çalışmaları, okul sosyal hizmet uzmanlarının okulun kültürü ve iklimine yaptıkları katkıyı gün yüzüne çıkartamayacaktır. Aynı zamanda okul sosyal hizmet uzmanlarının diğer çalışanlarla rollerinin karışmasına

birey ve sistem merkezli müdahalelerinin anlaşılmasına neden olacaktır. Böyle bir durumda okul sosyal hizmetinin önemi ortaya çıkmayacaktır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

1906 yılında New York, Hartford ve Boston’da başlayan okul sosyal hizmeti, ortaya çıktığı andan itibaren günümüze kadar paradigma değişimlerine uğramıştır. Toplumun ihtiyaçları eğitim ile sosyal hizmeti buluşturmuştur. Toplumsal ihtiyaçlar başkalaşarak değişikliğe uğradıkça okul sosyal hizmeti paradigma değişikliğine uğramıştır.

Okul sosyal hizmeti ziyaretçi öğretmenler ismi ile 1900’lü yılların başlarında ortaya çıkmıştır. Okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasında etkili olan yasal düzenlemeler;

- ✓ Herkes için okul (Genel Okul)
- ✓ Eğitime katılımın zorunlu hale getirilmesi
- ✓ Çocukların çalışma şartlarına yönelik düzenlemeler
- ✓ Göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan düzenlemeler, olarak sıralanabilir.

Aynı zamanda nüfusun büyük bir bölümünün çocuk olması ve bu çocukların topluma kazandırılması için okula devamlarının sağlanması, sosyal hizmet ile eğitimin bütünleşmesini ve okul sosyal hizmetinin doğmasını sağlamıştır.

Okul sosyal hizmetinin ziyaretçi öğretmenler adı ile tarihsel olarak başlamasının altında yatan temel neden, çocuğun çevresi içerisinde değerlendirilmesi gerekliliğidir. Her çocuk çevresi ile vardır, çevresinden etkilenmektedir ve aynı zamanda çevresini etkilemektedir. Ziyaretçi öğretmenler uygulamasının faydaları görülünce, uygulama yaygınlaşmaya ve günümüzde mevzuat düzenlemeleri ve etik kurallarıyla bir meslek olarak okul sosyal hizmetinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Okul sosyal hizmeti 1910-1920-1930-1940/50-1960/70 ve 1980’lerden itibaren mesleğin kavrayışında değişikliklere uğramıştır. Günümüzde okul sosyal hizmeti ekolojik teorik bakış açısı ve güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde öğrenci lehine okul ortamında müdahaleler gerçekleştiren, müdür, öğretmen ve diğer personel ile uyum içerisinde çalışan meslek elemanlarıdır.

Türkiye’de okul sosyal hizmeti fiilen uygulamaya geçememiştir. Bunun en temel nedeni Milli Eğitim Bakanlığı’nın politikalarında okul sosyal hizmetinin dikkatleri üzerine çekememiş olmasıdır. Türkiye merkezi yönetim anlayışına sahip bir ülkedir. Okul sosyal hizmetinin yaygınlaştığı diğer ülkelerde olduğu gibi STK’lar ve yerel yönetimler okul sosyal hizmeti uygulamalarının ortaya çıkmasını sağlayamaz. Okul sosyal hizmetinin hayat geçirilmesinin karar merci Milli Eğitim Bakanlığı’dır. Bunun için Milli Eğitim Bakanlığı bürokratlarının dikkatleri okul sosyal hizmetinin üzerine çekilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Allen-Meares, P. (2013). School Social Work. Encyclopedia of Social Work DOI: 10.1093/acrefore/9780199975839.013.351 Web: [http://socialwork.oxfordre.com /view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-351?print=pdf](http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-351?print=pdf) Erişim tarihi: 17.10.2017.

Dağ, A. (2016). “Eğitimde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Okul Sosyal Hizmeti.” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 23, Mart 2016, s. 467-480.

Dağ, A. (2017). Okul Sosyal Hizmeti. Açılım Kitap, İstanbul.

Duman, N. (2014). “Okul Sosyal Hizmetinin Tanımı, Kapsamı ve Çocuk Koruma Sistemi İçindeki Yeri.” Sosyal Hizmet/Journal of Social Work, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı. Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık 2014, s. 1-7.

Duman, N. Önal-Dölek, B. Gökçearsan-Çiftçi, E. Karakuş, B. Aktan, M. C. (2014). “Milli Eğitim Bakanlığı’nda Sosyal Hizmet Mesleği ve Okul Sosyal Hizmetinin Görev ve Sorumlulukları Raporu.” Sosyal Hizmet/Journal of Social Work, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı. Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık 2014, s. 8-19.

Dupper, R. D. (2013). Okul Sosyal Hizmeti Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler (Türkçe’ye çeviren ve yayına hazırlayan: Yasemin Özkan ve Elif Gökçearsan Çiftçi). Kapital Yayınları, İstanbul.

Güneş, B. (2003). "Paradigma Kavramı Işığında Bilimsel Devrimlerin Yapısı ve Bilim Savaşları: Cephelelerdeki Fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal." Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:1 (Kış 2003), s.23-44.

İnternet:<https://www.augusta.k12.va.us/cms/lib/VA01000173/Centricity/Domain/25/School%20Social%20Work%20Newsletter%202014.pdf>, Erişim tarihi: 16.10.2017

Karataş, K. Gencer, E. Çalış, N. Ege, A. (2014). "Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi." Sosyal Hizmet/Journal of Social Work, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı. Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık 2014, s.71-81.

Kılıç, E. Özkan, Y. (2015). "Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal Hizmetin Rolü ve Önemi." TSA / Yıl: 19 S: 1, Nisan 2015, s.155-178.

Özkan, Y. Kılıç, E. (2014). "Çocuk ve Aile Odaklı Sorunların Çözümünde Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Önemi: Uzmanların Çocuk ve Ailelerle Çalışmada Sahip Oldukları Beceriler." TSA / Yıl: 18 S: 3, Aralık 2014, s.397-412.

Özkan, Y. Selcik, O. (2016). "Okul Sosyal Hizmeti'nin Okul Erken Terki Üzerine Potansiyel Etkisi." Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 43, s.1275-1281.

Quinn-Lee, L. (2009). School Social Work With Grieving Children In The Twin Cities. A Dissertation Submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota, Doctor of Philosophy Thesis.

Shaffer, G. L. ve Fisher, R. A. (2017). "History of School Social Work." School Social Work National Perspectives on Practice in Schools (Edited by Leticia Villarreal Sosa Tory Cox, Michelle Alvarez) Published in the United States of America by Oxford University Press 198 Madison Avenue, New York, NY 10016, United States of America.

Yeşilkayalı, E. (2016). "Okul Sosyal Hizmeti Uygulamasında Yaklaşım ve Model Örnekleri." Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, s.135-152.